

Rétegződések

Áttelepültek nemeztiségi identitásának lenyomatai a lakótereken.

kutatási témavázlat a BME Építőművészeti Doktori Iskola 2013 / 14-es "Régió és Identitás" mottójú tematikus évében
BME Építőművészeti Doktori Iskola

2013/14 „Régió és identitás“ tematikus év

Tematikus kutatás

készítette: Weiszkopf András

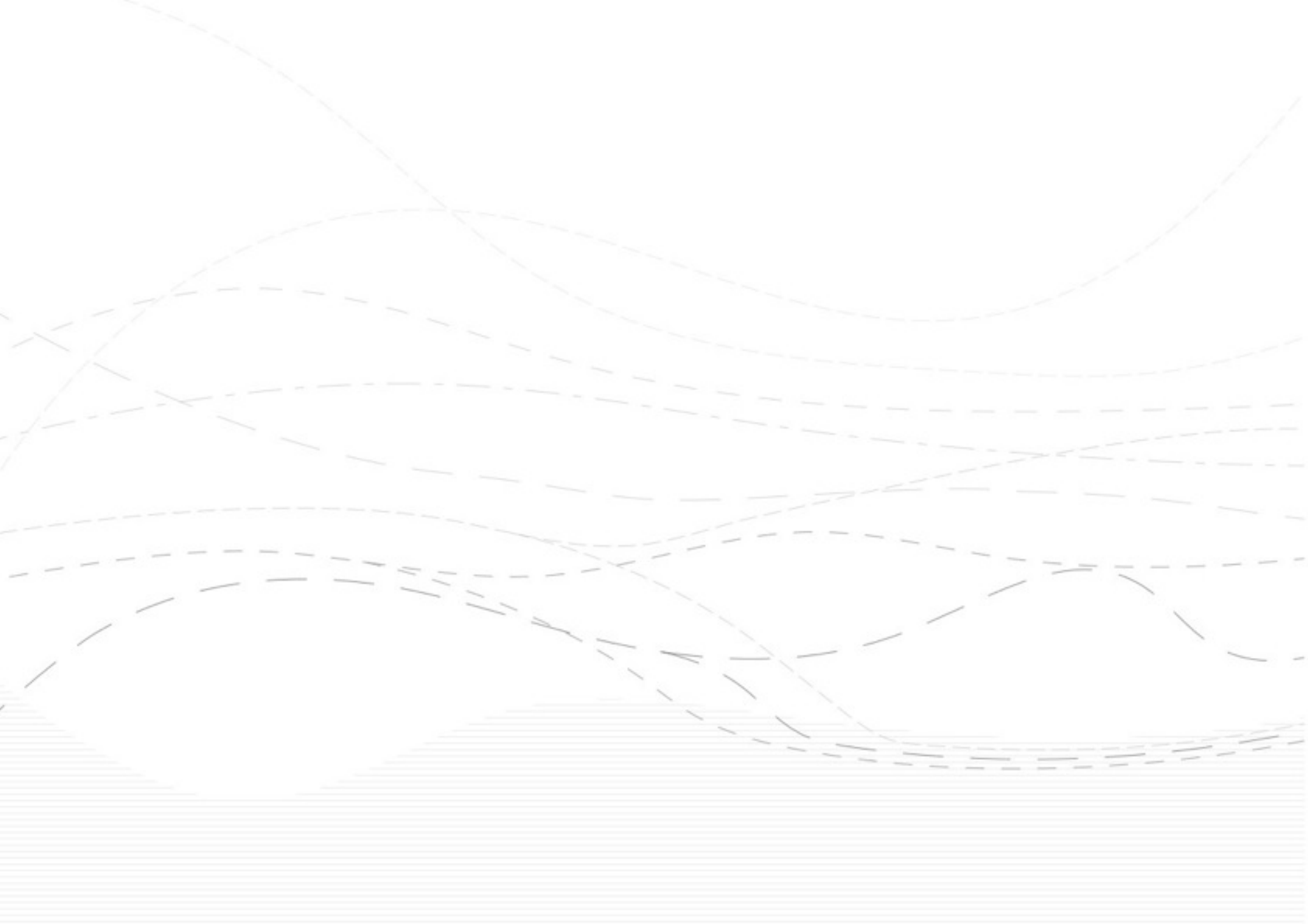
témavezető: Kolossa József DLA, BME Lakóépítettervezési Tanszék

konzulens: Dr. Kerékgyártó Béla

Budapest, 2014. május

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
1.1. Kutatási kérdések	4
1.2. Áttelepültek	4
2. Témafelvetés	5
2.1. Kutatási téma	5
2.2. Kutatás motivációja	5
2.3. Témavázlat	6
3. Módszertani tanulmány	7
3.1. Fotográfia és térvizsgálat	7
3.2. Fotográfiai stratégiák	8
3.2.1. Korniss Péter: A Vendégmunkás - fényképregény, 1988	8
3.2.2. Frank Gaudlitz: Casa Mare (A nagy tér), 2008	8
3.2.3. Mika Goodfriend: Snowbirds (2013)	8
3.3. Módszertani konklúzió	9
4. Tázer ház	10
4.1. Esettanulmány	10
4.1.1. Történeti háttér	10
4.1.2. Épület történet	10
4.2. Funkcionális és térhasználati elemzés	11
4.2.1. Közös időtöltés, kikapcsolódás és vendégek fogadásának tere	11
4.2.2. Közös étkezés, ételkészítés	11
4.2.3. Lakásterek komfortkövetelményei	11
4.2.4. Lakásterek kapcsolatrendszere	12
4.2.5. Kertkapcsolat	12
4.3. Esettanulmány konklúzió	12
5. Fényképjegyzék - a szerző saját felvételei	14
6. Képjegyzék	86
7. Irodalomjegyzék	96

I. Bevezetés

I.1. Kutatási kérdések

Az alkotók és a használók személyisége lenyomatot hagy a tereken? A terekből visszafejthető a személyiség? A részletekből visszafejthetőek a terek? Személyiségként rakódnak-e le az elmében az egyéneket meghatározó kulturális tapasztalások? A kultúra, a terek, a részletek rétegződéseket alkotnak a tapasztalások terében melyek összefüggéseit vizualításukon keresztül lehet vizsgálni? Ott a legideálisabb a vizsgálat, ahol ezek a rétegek relatív kilengése a legnagyobb, ott ahol ezek a külön - külön is értelmezhető kilengések egymást erősítik?

I.2. Áttelepültek

A történelem folyamán az európai és főleg a közép-kelet-európai régióban különböző gazdasági, politikai, vagy egyéb okokból tömeges áttelepülések következtek be. Egy adott terület lakosai, vagy azok egy része - családok, személyek - tömegesen el kellett hagyniuk otthonukat. Kizárólag kultúrájuk birtokában egy teljesen új térségben telepednek le. Megpróbálják az új helyzetben megteremteni a korábbi életmódjukhoz szükséges tereket. Ilyenkor az egyének identitásában egy újabb réteg jön létre, és a rétegek együttes kilengése megnő, létrejönnek az áttelepültek nemzetiségi identitásának lenyomatai a tereken.

2. Témafelvetés

2.1. Kutatási téma

Minden tervező építész találkozik munkája során a családi ház tervezésének problémakörével. A tervezés helyszínén az építész vizsgálja a környezetet, próbálja megismerni a családot akiknek tervez. A helyi és országos előírások, a lakófunkció méretezési elveinek mentén, gazdaságossági szempontokat is figyelembe véve, érzelmi és konceptuális gondolkodással véleményt nyilvánít, tereket hoz létre és házat tervez. Időről-időre azonban felmerül a kérdés: az építész vagy az építtető tudja-e jobban, mi az amitől jó lesz ott lakni? Mi az amitől a leendő lakó a létrejött lakóterekben jól fogja magát érezni? A XX. század első feléig a megépülő, szabadonálló családiházak nagy része valamilyen szintű saját kezű építés bevonásával történik - kivéve természetesen a kialakult kisvárosias / városias településközpontok lakóépületeit - ami által az építtető építés közben „létrejött téri helyzetekre” tudott „térbeli” választ adni. Egy lakóház létrejöttére ugyanolyan nagy hatással van a leendő lakó és az építész is. A lakó a kultúrájához köthető jellegzetességekkel fogja felruházni az épületet, míg az építész, építészeti minőségekkel. Feltételezvé, hogy az építtetők nagy része elsősorban otthon szeretne magának teremteni, és csak másodsorban egy a „műépítészet kívánalmainak” megfelelő épületet felmerül a kérdés: Mitől lesz egy lakásból otthon? Az építész milyen viselkedésformákat tud elsajátítani ahhoz, hogy „az emberi testméretekkel, testhelyzetekkel összefüggő (...)” antropometriailag (Bitó 2014. 1.2.2.) megfelelően méretezett terek otthonná váljanak? Jelen írás és fényképes anyag a lakás mint cselekvés és az identitás közötti összefüggéseket kutatja.

2.2. Kutatás motivációja

Egy a műépítészet szempontjából értéktelennek ítéltető 1980-as években épült lakóházban nőttem föl. Teljesen átlagos lakója voltam a háznak, egészen 19 éves koromig, amikor megkezdtem építészeti tanulmányaimat. Elkezdtem az épületet az Egyetemen hallottak és olvasottak alapján vizsgálni, és egészen furcsának tartottam amikor a Lakóépülettervezés tárgy során teljesen más funkcionális elrendezésű házat kellett tervezni, mint amiben addig éltem. A nappalink ugyanis egy mindenféle kertkapcsolatot, és az egyéb közös időtöltést szolgáló terekkel való kapcsolatot nélkülöző emeleti helyiség, melyet csak vendégek fogadására használtunk. Ez gyökeresen ellentmond annak amit az Egyetemen láttunk és hallottunk (Bitó 2014. 1.6.). Érdeklődésemre édesapám elmondta: ők ezt így akarták, így szokták meg. És tényleg: a nagyszüleim és a dédszüleim lakóházaiban sincs kiemelt funkcionális pozícióban a nappali. Vajon miért van ez így, miért mond ellent a használati oldalról vizsgált funkcionális elrendezés a tervezési oldalról oktatottnak? A kulturális hovatartozás lenyomatot hagyhat egy ház építészeti és térbeli minőségén?

2.3.Témavázlat

A dolgozat az áttelepültek új kulturális régióba való integrálódásának lakótereken megjelenő építészeti lenyomatait, és azok építészeti, és kulturális rétegződéseit kutatja és vizsgálja Piliscsabán napjainkban. Célja az integrálódás folyamatában kialakuló, lakótereket és lakófunkciókat befolyásoló építészeti nyelvezetek, részletek felfedezése, megmutatása. Piliscsaba legnagyobb populációjú nemzetiségét - a német nemzetiségűeket – vizsgálja mint áttelepülő nemzetiséget. Módszetana szerint a rétegződést mint végeredményt és mint folyamatot egyaránt vizsgálja, mind a téri, a részleti és a személyes síkokon. A rétegek összességéről pillanatszerű mintavételek, fényképek készülnek, melyekből a kialakulásra lehet következtetni. Építészeti, és térelméleti megfontolások az értelmezés folyamatában adódnak. A fényképek készítése során azokra az apró lenyomatokra koncentrál melyek az építészek számára utlásokat tartalmaznak a kulturális és használati rétegződések visszafejtésére. Végezetül létrehoz egy gyűjteményt melynek célja a vizsgálódás során felfedezett új nézőpontok kifejtése és bemutatása.

3. Modszertani tanulmány

3.1. Fotográfia és térvizsgálat

A tanulmányban a fotográfiákon keresztül történő lakótér vizsgálatot a fénykép készítésének és vizsgálatának szempontjából helyezem kontextusba; ez alapján állítottam fel a dokumentálás és vizsgálat módszerét. Piotr Sztompka Vizuális szociológia könyvében leírt rendszerező elvek alapján vizsgáltam meg fotográfiai projekteket, az építészet szempontjából is értelmezhető nézőpontokon keresztül.

„Először is, nemcsak a vizuális ábrázolások köre, vagyis a célirányosan (például a művészet, reklám, tömegmédiaterületén) létrehozott képek érdekelnek minket, hanem mindaz, ami a társadalmi valós életben szemmel látható“. (Sztompka, 2009. 7.)

Sztompka két módszert lát a szociológia kutatási céllal történő fényképezéssel való kiterjesztésre. A kritikai realizmus irányából közelítve „a fényképezést a szociológiában korábban kidolgozott számtalan módszer kiegészítésének, (...) segédezközének“ (Sztompka, 2009. 61.) a szem meghosszabbításának tartja. Majd, a megfigyelés módszere a kutatót bevonja a kutatandók közösségébe ahol „utánozza a rájuk jellemző életmódot“ (Sztompka, 2009, 62) és így készít a fényképezés esetleges befolyásoló hatásaitól mentes anyagot.

A szociológiai, antropológiai, illetve egyéb társadalmi vizsgálódás céljából fényképezők és a dolgozat témája között a fotográfiák készítésének technológiai értelmében nincs különbség, annak ellenére hogy a mostani vizsgálat tárgyát kizárólag a tér képezi. A vizsgálódás a sztompkai értelemben vett vizuális adatok - „Az emberi egyedek, Cselekvések, Társadalmi interakciók, Közösségek és közösségi cselekvések, Kultúra, Társadalmi környezet“ (Sztompka, 2009. 42-54.) - közül kizárólag a társadalmi környezettel foglalkozik, de az a környezet a lakók szempontjából intimnek számít. „Az emberi egyedek“-kel való találkozás, és az, hogy a fotográfus „láthatatlanná válik, beleolvad a közösségbe és beható megfigyeléseit úgy végezheti, hogy azokat nem zavarják a kutatás tárgyai(...)“ (Sztompka, 2009. 63.) kifejezett mértékben befolyásolja a készülő képállományt. A fotósnak is kényelmesen kell éreznie magát abban az új környezetben amit fényképez. Egy részletes és mély fotográfiai gyűjtemény elkészítéséhez a fotósnak, vagy különlegesen gyorsan kell tudnia alkalmazkodni az új környezethez, vagy többször kell visszajárnia a kívánt képek elkészítéséhez.

Sztompka a kutatásokhoz felhasznált fényképek elemzésének három a kutatásom szempontjából releváns szintjét különbözteti meg. Először a hermeneutikai elemzésről ír: „Ha figyelembe vesszük a szerző aspektusát, fel kell tennünk a kérdést: ki készítette a képet? (...) Milyen érzelmek társultak a fénykép létrehozásához? (...) Milyen technikai kompetenciákat használt fel a fényképezés során?“ (Sztompka, 2009. 94.) Ezután a képre a szerzőtől elszakítva azt pusztán mint vizuális adatszolgáltatásra tekint a szemléltető interpretáció során. Charles Peirce jeltypológiáját és Roland Barthes képelemzési kategóriáit alkalmazva visszafejti a kulturális kódokat a fotográfián található jelekből. „A fényképen ott lévő kód felismerése, vagyis dekódolása, a

kép 1/2
A Fővárosi Gázművek munkásszállása, Budapest,
1982
fényképet készítette: Korniss Péter
Korniss Péter: A vendégmunkás, Mezőgazdasági
Kiadó, Budapest, 1988. 36.

kép 1/3
Skarbit András és felesége, Tiszaeszlár, 1982
fényképet készítette: Korniss Péter
Korniss Péter: A vendégmunkás, Mezőgazdasági
Kiadó, Budapest, 1988. 23.

szemiológiai interpretáció fontos bevezető szakasza." (Sztompka, 2009. 104.) A strukturalista elemzés során a képekben foglalt jelekből következtet bizonyos közösségek, társadalmi rétegek tágabb rétegeire, feltételezván, hogy a közösség és az általuk használt jelek struktúrája homogén.

3.2. Fotográfiai stratégiák

3.2.1. Korniss Péter: A Vendégmunkás - fényképregény, 1988

szubjektív dokumentarista fényképészet, társadalmi folyamatok bemutatásának szándékával

Korniss a szocializmus időszakában a vidékről héti rendszerességgel a városkba ingázó vendégmunkások életét mutatja be. „Bizonyos vagyok benne, hogy e fényképregény végére érve, Skarbit András a magyar társadalmi átalakulás hallgatólag teherviselője személyes ismerősünkké válik.” (Korniss, 1988, 144) Művét a társadalmi változások megmutatása motiválja. (kép 1., kép 2., kép 3.)

3.2.2. Frank Gaudlitz: Casa Mare (A nagy tér), 2008

szubjektív dokumentarista fényképészet, művészeti projekt szándékával

Gaudlitz Európa keleti dél-keleti régióját járta be, hogy azokat az embereket akikkel találkozik legszebb szobájukban és a legjobb ruhájukban fényképezze le. Célja az etnikumok európai / térségi / regionális szintű együttélésének bemutatása volt. A létrejött fényképanyagot, a fotográfiákon látható „jelek és struktúrák” (Sztompka, 2009. 104-110.) alapján rendezte később, így mutatván meg a hasonlóságokat (kép 4., kép 5., kép 6.) Gaudlitz fényképei színes, egészalakos portrék, amiken kiemelkedő szerepet kap a „tiszta szoba”, mint a „kulturális identitások anyagi megmutatói. (...) Valószínű, hogy ezek a kisebbségi hagyományok idővel megkopnak majd, hogy a nyugati civilizáció és az uniós szabályozások halványítani fogják ezt a sokszínűséget.” (Beate Wild, a kiállítás rendezője)

3.2.3. Mika Goodfriend: Snowbirds (2013)

szubjektív dokumentarista fényképészet, társadalmi dokumentáció szándékával

Goodfriend dokumentációt készített a Breezy Hill RV lakókocsi-park francia québeci nyugdíjas lakóiról, akik Floridában Pompano Beachen élnek. A fotós maga is francia québeci, de saját magában sosem érezte erősen ezt az identitást. Breezy Hill lakóinak nagy része francia québeci akik áttelepülnek télire, és csak nyáron térnek vissza eredeti lakóhelyükre. Goodfriend azokat fotózta, akik bár a helyzetből adódóan az „amerikai álmot” élik, de mégis szorosan felfedezhetőek szokásaikon a francia québeci kulturális beágyazódottság. A fényképezés során saját identitásának mélyebb felfedezése, megértése is célja volt. (kép 7., kép 8., kép 9., kép 10.)

kép 2/4
fényképet készítette: Frank Gaudlitz
Frank Gaudlitz: Casa Mare, kiállításkatalógus,
2008. 39.

kép 2/5
fényképet készítette: Frank Gaudlitz
Frank Gaudlitz: Casa Mare, kiállításkatalógus,
2008. 44.

kép 2/6
fényképet készítette: Frank Gaudlitz
Frank Gaudlitz: Casa Mare, kiállításkatalógus,
2008. 55.

3.3. Módszertani konklúzió

Az áttelepültek új kulturális régióba való integrálódásának lakótereken megjelenő építészeti lenyomatainak kutatására a fényképezést választottam. „A fénykép értékét az adja, hogy információt nyújt. Felvilágosít arról ami van: leltárt készít.” (Sontag, 2007, 37) A cél nem az objektív tudás megszerzése, hanem inkább a fennálló helyzet objektív dokumentálása, egy későbbi elemzés céljából. A megfelelő technológia megválasztásával - mélységelesség, látószög, exponáltság - egy későbbi időpontban véghezvihető vizsgálat is végrehajtható a képeken, de ugyanezen technológiák másfajta alkalmazásával egy fotográfia felhívhatja a figyelmet részletekre. A vizsgálódás folyamatában a lehető legtöbb részletet tartalmazó később is vizsgálható fényképek készítése mellett, a helyszíni benyomások dokumentálása is fontos volt. A Sztompkánál olvasható hermeneutikai és szemiológiai szempontokat később vizsgálva a dolgozat képeinek elkészültének körülményei tisztázottak. A vizsgálat tárgyát képező jelrendszer építészeti jelrendszer: a lakóterek téralakítása, a funkciók kapcsolata, az áttelepültek nemzetiségének és az új térségben való letelepedés lenyomatai.

A fényképek készítése során a tanulmányban bemutatott fotográfiai stratégiák mindegyikéből beemelésre került néhány elem a módszertanba. Korniss képeit a fókuszáltság, a helyes látószög megválasztása és a mélységelesség általi kiemelés képessége teszi alkalmassá a szubjektív, helyszínen támadó érzelmek és benyomások megmutatására. Gaudlitz a fotográfia elkészülte utáni a képeken található „jelek és struktúrák” (Sztompka, 2009, 104-110) alapján történő rendszerezése példa a fotográfiai kutatási anyagok utólagos rendszerezhetőségére. Goodfriend munkájában a látószög változtatásával, a témák közötti ugrálással - portré, tárgyfotó, teljes épületfotó (kép 7., kép 8., kép 9.) - mutatja be a legtöbb részletre kiterjedően a választott közösség életének körülményeit, lakó szokásait. A képsorozatot az áttelepülők eredeti lakhelyének megmutatásával a fényképekben szereplő tartalom viszonylagossága csökkenthető volna. Fontos továbbá a megjegyezni, hogy a fényképezés menete tervezendő. Számunkra idegen emberek intim környezetében való fotózás egyszerre kíván koncentrálttságot és nyitottságot. Sokszor nincs lehetőség a javításra, ha van olyan kép, amit nem készítettünk el ott és akkor, akkor az lehet, hogy soha többé nem fog elkészülni.

A szociológiai megfontolásokból végzett vizsgálódások az épületek kulturális rétegét vizsgálják, melyek nem térbeli jellegzetességek. (Kolossa, 2007.) A lakók és a használók által létrehozott kulturális réteg és az építészeti réteg nincs és nem is akar megenni egymás nélkül. A tanulmányom a kultúra építészeti tereken hagyott lenyomatait kutatja. Szociológiai értelemben véve az építészeti jelek nem meghatározóak. A vizuális vizsgálataim során a szociológiai jeleket próbálom kiszűrni, és csak az építészeti jelekre - a terekre, a térkapcsolatokra és azok használatára/használatosságára - koncentrálni. Elképzelhető, hogy a jövőben szükség lesz a vizsgált látvány leképezésére és az építészet nyelvére való formálásra. Jelen tanulmányban a saját készítésű fényképeim az építészeti terek, térbeliségek megfelelőbb hangsúlyozása céljából készültek fekete-fehérben.

kép 3/8

fényképet készítette: Mika Goodfriend
Mika Goodfriend: Snowbirds, The Fence,
New York, 2013.

kép 3/9

fényképet készítette: Mika Goodfriend
Mika Goodfriend: Snowbirds, The Fence,
New York, 2013.

kép 3/10

fényképet készítette: Mika Goodfriend
Mika Goodfriend: Snowbirds, The Fence,
New York City, 2013.

4. Tázer ház

4.1. Esettanulmány

4.1.1. Történeti háttér

A család a XVIII. századi német áttelepülési hullámmal érkezett Piliscsabára, az egyik legrégebben Piliscsabán lakó német nemzetiségű család. Az ő építéseiket is mint minden akkoriban betelepült német családot császári királyi rendeletek szabályozták. Ezekben a rendeletekben pontosan leírták a házak jellegét, alaprajzát és a felhasználható anyagokat (kép 4/11) . A leírások alapján következtetni lehet, hogy az akkori törvényalkotók a betelepülő németeknek a gazdasági épületekkel teldott egy bejáratos háromszatú házat írtak elő. A piliscsabai német nemzetiségűek a XIX. században ezt a házt tornáccal - Gang, ahogy a helyiek nevezik (fénykép 1/11 - további fényképek a képjegyzékben) - építették, és a kornak megfelelő klasszicista oszlopokkal díszítették. Így alakult ki az, amit ma a helybeliek sváb házként ismernek. Funkcionális elrendezésüket tekintve lakókonyhával rendelkeztek, és megtartották / átvették a tisztaszoba hagyományát is - erre saját szavuk is lett: Fädrischtum. A Gang a ház funkcionalitása szempontjából talán a mai értelemben vett előszobának feleltethető meg. Tehát a piliscsabai sváb házak funkcionalis rendszerüket tekintve a következő felépítésűek: az előszobaként használt Gangról nyílt a lakókonyha, ahol a mindennapi élet folyt; innen az utca fele nyílt a Fädrischtum az „ünnepi szoba“ amit csak különleges alkalmakkor használtak; a lakókonyhából a másik irányba a telken hátrafelé nyílt a hálószoba ahol a család aludt. Sokszor azonban a hátsó lakószoba átalakult tárolóvá, ilyenkor a lakókonyhában aludt a család, ez általában nem okozott problémát, ugyanis a lakókonyha általában a házak egyik legnagyobb helyisége volt. A Tázer család előző lakása, melyet a mostani saját építésű ház mintaképeként használtak egy az előzőekben is leírt funkcionalis elrendezésű lakókonyhás Gangos ház volt. (Sajnos ez a ház már nem létezik.) „1930-ban a faluban 446 házat írtak össze, melyek közül 15 még agyagból készült. 355 cseréptető, 3 zindelyes, 88 szalma- és nádtető volt. A következő években ezek a betelepüléskor épült házak eltűntek; helyüket a modern épületek foglalták el, melyekben újdonságként, még fürdőszoba is volt.“ (Hauck 2001.VIII.2.)

4.1.2. Épület történet

A Tázer házat 1971-ben tervezték és építették Tázer Pál és Mária megrendelésére. A házaspár megbízott egy építésszt, aki az ő kívánságaik szerint vetette papírra az épületet. Külön kívánság volt a nagy előszoba, a nagy konyha, és a földszintes elrendezés. A funkcionális előképeként szolgált a sváb éltvitel, melyet mindketten ismernek. A garázs és tárolók a pincébe kerültek, melyeket a lakáson belülről nem, de a kerten keresztül lehet elérni. A közelmúltban az épületet felújították, északi irányban hozzáépítettek egy lépcsőházat, ami a tetőtérbe

Tázer Antal ház piliscsaba

Egy német lakóház alaprajza (Tázer Antal ház) (1.200 méteres)

kép 4/11
Hauck János: Tschawa Piliscsaba.
Piliscsaba. 2001. VII.

fénykép 1/11
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28

épített lakáshoz vezet. Az átépítés során megszüntették a mostani étkezőnél felmenő lépcsőt, hogy ezzel is nagyobb legyen a lakótér, illetve befedték a bejárati teraszt amit az emeleten kilépőteraszként lehet használni.

4.2. Funkcionális és térhasználati elemzés

4.2.1. Közös időtöltés, kikapcsolódás és vendégek fogadásának tere

A lakóépületek tervezésénél a közös időtöltés, kikapcsolódás, és vendégfogadás tereként a nappalira gondolunk, és annak bútorozási igényét is ennek megfelelően teljesítjük. A Tázer házban is megvannak ehhez szükséges bútorcsoportok, ezen felül a helyiség befogadta az egyéni tevékenység bútorait is (fénykép 3/62). A nappaliban való egyéni funkció megjelenés indikátor: nincsen egyidejű zajhatással járó lakástevékenység a nappaliban az egyéni funkció használatával párhuzamosan. A nappali vendégfogadási funkcióját a megfelelő mértékben túlméretes étkezőasztal látja el. Ezáltal a nappali kiválik a szorosan vett lakófunkciókat kielégítő helyiségek közül megszűnik központi elosztó funkcionális helyként viselkedni a lakótérsoron belül (fénykép 3/61). A funkcióváltás úgy is értelmezhető, hogy a helyiség nem társas interakciót elősegítő térként működik, hanem önálló funkcióval rendelkezik. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy itt ünneplik meg a nap végét. „(...) valóságban elég ritkán fordul elő, hogy valamennyi családtag a nappali ülögarnitúráját használva „társalog” (...)“ (Bitó 2014. 1.3.2.)

4.2.2. Közös étkezés, ételkészítés

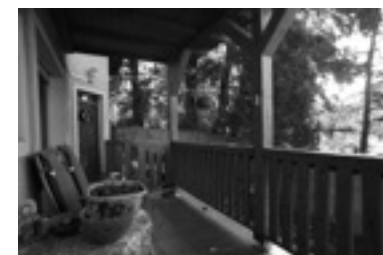
„Az étkező asztalnak általában több funkciója van, mint maga a viszonylag rövid ideig tartó étkezés. Kártyázni, társasjátékokat játszani lehet rajta, vagy a kisgyerek ott rajzolgathat a mama közelében stb. A jól méretezett és megfelelően elhelyezett étkezőasztal a nappali időtöltés bútorait egészíti ki. A főzőhely közvetlen közelében lévő étkező asztal a konyha technológiai felületeként is szolgálhat az étkezés idején kívül.” (Bitó 2014. 1.3.2.) A Tázer házban az étkező-konyha (fénykép 3/60) funkcionális elrendezése és a ház funkcionális rendjében való helye a valóságban kiváltja a nappali lakótér funkcióját, ezáltal funkcióját tekintve visszanyúl a korai sváb házak lakókonyhájához.

4.2.3. Lakásterek komfortkövetelményei

Hetven - száz évvel ezeleőt amikor a házak nagy része még mindig az eredeti XVIII. századi minták alapján épületk a fűtési szezonban több celsiusfok hőingadozás is elfogadott volt. (Kolossa, Weiskopf, Mészáros 2014. 2.) Már csak a komfortérzet növelése szempontjából is maradhatott meg a lakókonyha mint funkció, így télen még közelebb lehettek a kályhához, sparherd-hez. Bár a XX. századra a a fűtési szezonban a hőingadozás 0,3

fénykép 3/50
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
feljáró a bejárathoz

fénykép 3/57
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
bejárati fedett terasz, bővítés bejárata

fénykép 3/58
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
előszoba

celsiusfokra csökkent, és ezt a Tázer ház is képes elérni, funkcionális elrendezését tekintve mégis inkább a lakókonyha erősítése mellett döntöttek amikor a házat felújították.

4.2.4. Lakásterek kapcsolatrendszere

Az épület a lakóterek kapcsolatrendszerének tekintetében centrális rendszerű. A bejárati előtér / közlekedő tulajdonképpen funkcionális elosztóként működik a házban, hasonlóan a fedett Ganghoz. Központi helyen, az előtér / közlekedő végpontjában található a konyha - étkező, azáltal még központibb helyet foglalván el a ház alaprajzi rendszerében (fénykép 3/58; 3/59). A nappali a kapcsolatrendszer szempontjából mint egy helyiség jelenik meg, kapcsolatait tekintve nem viselkedik központi szervező elemként. Ebben a lakásformában a lakófunkciók az étkező-konyha-előtérrre, mint lakótérre szervezettek (Bitó 2014. 1.6.)

4.2.5. Kertkapcsolat

„A kertvárosi környezetben épülő családi házak különleges értéke a kert. (...) A kerti terasz és a nappali kapcsolatának jó megtervezésével a belső tér mintegy kiegészül a külsővel, a nappali időtöltés kellékei (könyvek, újságok, rádió stb.) a teraszról is rövid úton elérhetők. A kapcsolat építészeti hangsúlyt is kaphat: a nagy felületen megnyitható üvegfal a nappali terét vizuálisan tágítja, a teraszra is kiterjeszti“ (Bitó 2014. 3.3.3.) Piliscsaba egyik legnagyobb értéke a természeti környezete. Ez a környezet a Tázer ház körül is jelen van, az épületet 50-60 éves tölgyfák veszik körül minden irányból. Érdekes tehát, hogy a vizuális kapcsolaton túl, kizárólag a bejárati ajtón keresztül lehet a kertet megközelíteni. (fénykép 3/50; 3/57)A nemrégiben történt átépítés során a bejárati teraszt befedték, így végül mint egy tornác működik, és úgy is használják.

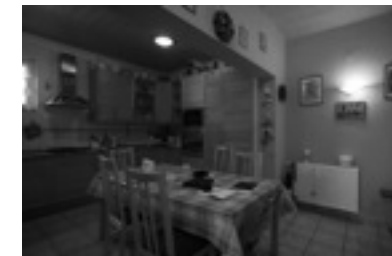
4.3. Esettanulmány konklúzió

A Tázer ház példája mutatja, az építés, a lakás módja, és az identitás nem egy feledésbe merülő emlék. A nappali tisztaszoba szerű funkciója, a lakókonyha megléte, a Gang mind olyan jelek melyek nem is az áttelepültek eredeti lakóhelyére, vagy az eredeti hovatartozásra mutatnak vissza, hanem magára az áttelepülés mozzanatára. Valójában ez az az élmény mely elég jelentős pozitív értelemben véve, hogy megőrizték emlékét. Az épített értékek védelme is erre az időszakra terjed ki, erre emlékeznek.

Piliscsabán a német nemzetiségi identitás ereje különleges. Számon tartják az összes meglévő sváb házat, ha nem svábok költöznek be, megkérlik / meggyőzik őket, hogy a házakat eredeti állapotukra állítsák vissza. Ha valahol régen sváb ház állt, közben járnak, hogy az újonnan oda épülő épület, magán hordozzon valamit a régi korok identitásából (fénykép 3/45), ezzel is tovább többszörözve a meglévő kulturális rétegeket.

fénykép 3/59
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
előszoba-közlekedő-étkező térsor

fénykép 3/60
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
étkező-konyha

fénykép 3/61
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
étkező-konyha kapcsolata a nappalival

Az áttelepültek új kulturális régióba való integrálódásának lakótereken megjelenő építészeti lenyomatait léteznek. Visszafejtésük odafigyelést és időt kíván. Megismerendő egy épület, egy közösség létrejöttének a lehető legtöbb mozzanata, és akkor a kulturális, építészeti, nemzetiségi, identitásbeli, történeti és történelmi rétegek összállnak és megmutatják a nagyobb képet (5. Fényképjegyzék) Az áttelepültek tulajdonképpen nem dédelgetik a magukkal hozott identitásukat. Azon dolgoznak, hogy az őseiktől elerett módon, a jelenben éljenek, érvényesüljenek. A hagyományörzésnek, egy integratív és követendő példája ez.

„A lakás olyan tércsoport, amely egy-egy személy vagy egymással szoros kapcsolatban álló személyek huzamosan használt lakhelyéül szolgál, használóinak megfelelő fizikai és mentális komfortérzetet biztosít, emberi kapcsolataik érvényesülésének teret ad, és megfelelő színvonalon lehetővé teszi az alapvető lakástevékenységek folytatását, az ezekhez szükséges tárgyak és eszközök elhelyezését, tárolását.

Az alapvető lakástevékenységek: a szabadidő közös eltöltése (vendégek fogadása); a közös étkezés; az alvás és pihenés; a lakást használók otthon végzett egyéni foglalatosságai; ételkészítés; takarítás, mosás és tisztogatás; személyi higiénia; különféle dolgok tárolása.

E meghatározás szerint – ha minőségi kritériumokat nem érvényesítünk, és a meghatározásból a „megfelelő” szót elhagyjuk – a (...) faluvégi, egyterű kunyhó is lakás, hiszen valamilyen színvonalon teljesíti a leírt feltételeket.” (Bitó 2014. I.1.)

Budapest, 2014. június 08.

Weiskopf András
építész
BME DLA doktorandusz
weiskopf.andras@lako.bme.hu

fénykép 3/62
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
nappali

fénykép 3/45
készült: Piliscsaba, Fő út, 2014. május 19.

5. Fényképjegyzék - a szerző saját felvételei

fénykép 1/1
készült: Piliscsaba, Temető utca, 2014. április 28.
utcakép sváb településrészben

fénykép 1/2
készült: Piliscsaba, Temető utca, 2014. április 28.
utcakép sváb település szerkezetben

fénykép 1/3
készült: Piliscsaba, Temető utca, 2014. április 28

fénykép 1/4
készült: Piliscsaba, Temető utca, 2014. április 28.

fénykép 1/5
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
Paxián ház

fénykép 1/6
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
Paxián ház

fénykép 1/7
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
Paxián ház

fénykép 1/8
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
bővített Gangos ház

fénykép 1/9
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
utcafrontra beforduló polgári ház

fénykép 1/10
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
díszes homlokzatú sváb Gangos ház
Neumeier ház

fénykép 1/11
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
díszes homlokzatú sváb Gangos ház
Neumeier ház

fénykép 1/12
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/13
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/14
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
sváb Gangos ház

fénykép 1/15
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
sváb Gangos ház

fénykép 1/15
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28

fénykép 1/16
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/17
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
sváb Gangos ház

fénykép 1/18
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
sváb Gangos ház

fénykép 1/19
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
sváb Gangos ház

fénykép 1/20
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/21
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/22
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/23
készült: Piliscsaba, Új utca, 2014. április 28.

fénykép 1/24
készült: Piliscsaba, Temető utca, 2014. április 28.

fénykép 1/25
készült: Piliscsaba, Temető utca, 2014. április 28.

fénykép 1/26
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/27
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/28
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/29
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 1/30
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.
sváb Gangos ház

fénykép 1/31
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. április 28.

fénykép 2/32
készült: Piliscsaba, Uradalmi ház, 2014. május 12.
helytörténeti gyűjtemény

fénykép 2/33
készült: Piliscsaba, Uradalmi ház, 2014. május 12.
helytörténeti gyűjtemény

fénykép 2/34
készült: Piliscsaba, Uradalmi ház, 2014. május 12.
helytörténeti gyűjtemény

fénykép 2/35
készült: Piliscsaba, Uradalmi ház, 2014. május 12.
helytörténeti gyűjtemény

fénykép 2/36
készült: Piliscsaba, Uradalmi ház, 2014. május 12.
helytörténeti gyűjtemény

fénykép 2/37
készült: Piliscsaba, Uradalmi ház, 2014. május 12.
helytörténeti gyűjtemény

fénykép 2/37
készült: Piliscsaba, Fő utca, 2014. május 12.
Udvarház Üzletközpont

fénykép 2/37
készült: Piliscsaba, Garancsi út, 2014. május 12.
felújított sváb Gangos ház - nem svábok lakják

fénykép 3/38
készült: Piliscsaba, Kálvária utca, 2014. május 19.

fénykép 3/39
készült: Piliscsaba, Garancsi út, 2014. május 19.

fénykép 3/40
készült: Piliscsaba, Garancsi út, 2014. május 19.
felújított sváb Gangos ház - nem svábok lakják

fénykép 3/41
készült: Piliscsaba, Árok utca, 2014. május 19.

fénykép 3/42
készült: Piliscsaba, Garancsi út, 2014. május 19.

fénykép 3/43
készült: Piliscsaba, Uradalmi ház , 2014. május 19.

fénykép 3/44
készült: Piliscsaba, Fő út , 2014. május 19.
Udvarház Üzletközpont
helyén díszes homlokzatú sváb Gangos ház állt

fénykép 3/45
készült: Piliscsaba, Fő út , 2014. május 19.
Udvarház Üzletközpont
helyén díszes homlokzatú sváb Gangos ház állt

fénykép 3/46
készült: Piliscsaba, Bajcsy-Zsilinszky út, 2014. május 19.
Udvarház Üzletközpont
helyén díszes homlokzatú sváb Gangos ház állt

fénykép 3/47
készült: Piliscsaba, Bajcsy-Zsilinszky út, 2014. május 19.
Udvarház Üzletközpont
helyén díszes homlokzatú sváb Gangos ház állt

fénykép 3/48
készült: Piliscsaba, Fő út, 2014. május 19.
Udvarház Üzletközpont - belső udvar
helyén díszes homlokzatú sváb Gangos ház állt

fénykép 3/49
készült: Piliscsaba, Fő út, 2014. május 19.
Udvarház Üzletközpont
helyén díszes homlokzatú sváb Gangos ház állt

fénykép 3/50
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
feljáró a bejáráthoz

fénykép 3/51
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
feljáró a bejáráthoz

fénykép 3/52
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
feljáró a garázshoz

fénykép 3/53
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
előkert

fénykép 3/54
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
hátsó kerti homlokzat

fénykép 3/55
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
bejárati fedett terasz

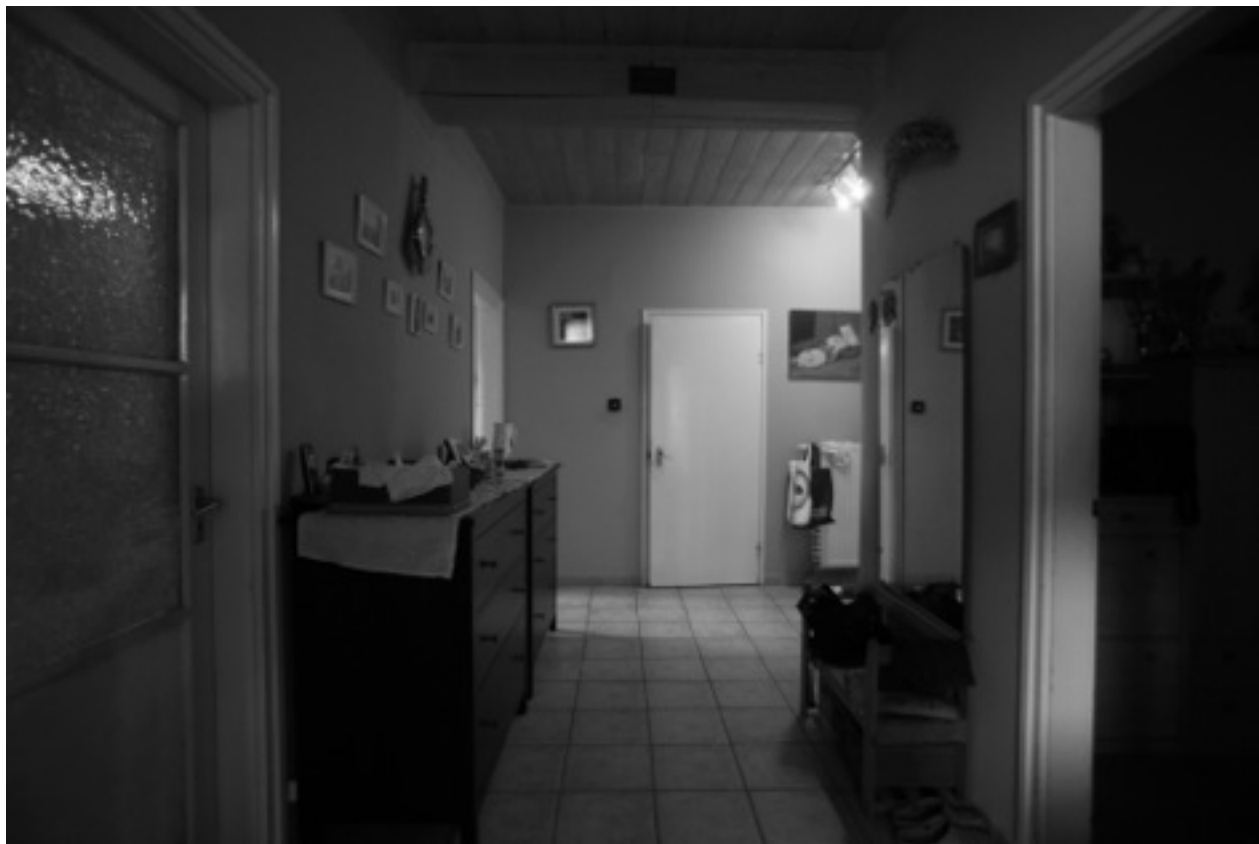
fénykép 3/56
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
bejárati fedett terasz

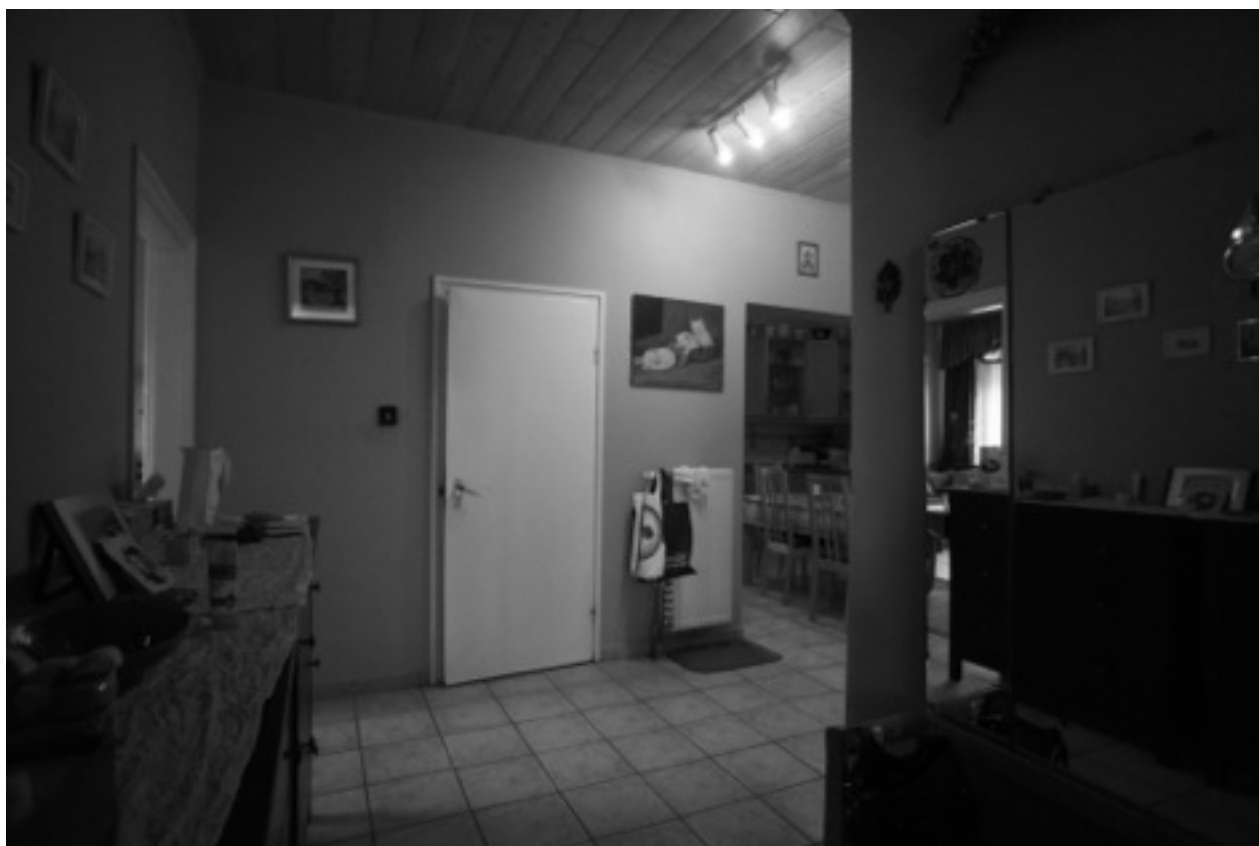
fénykép 3/57
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
bejárati fedett terasz, bővítés bejárata

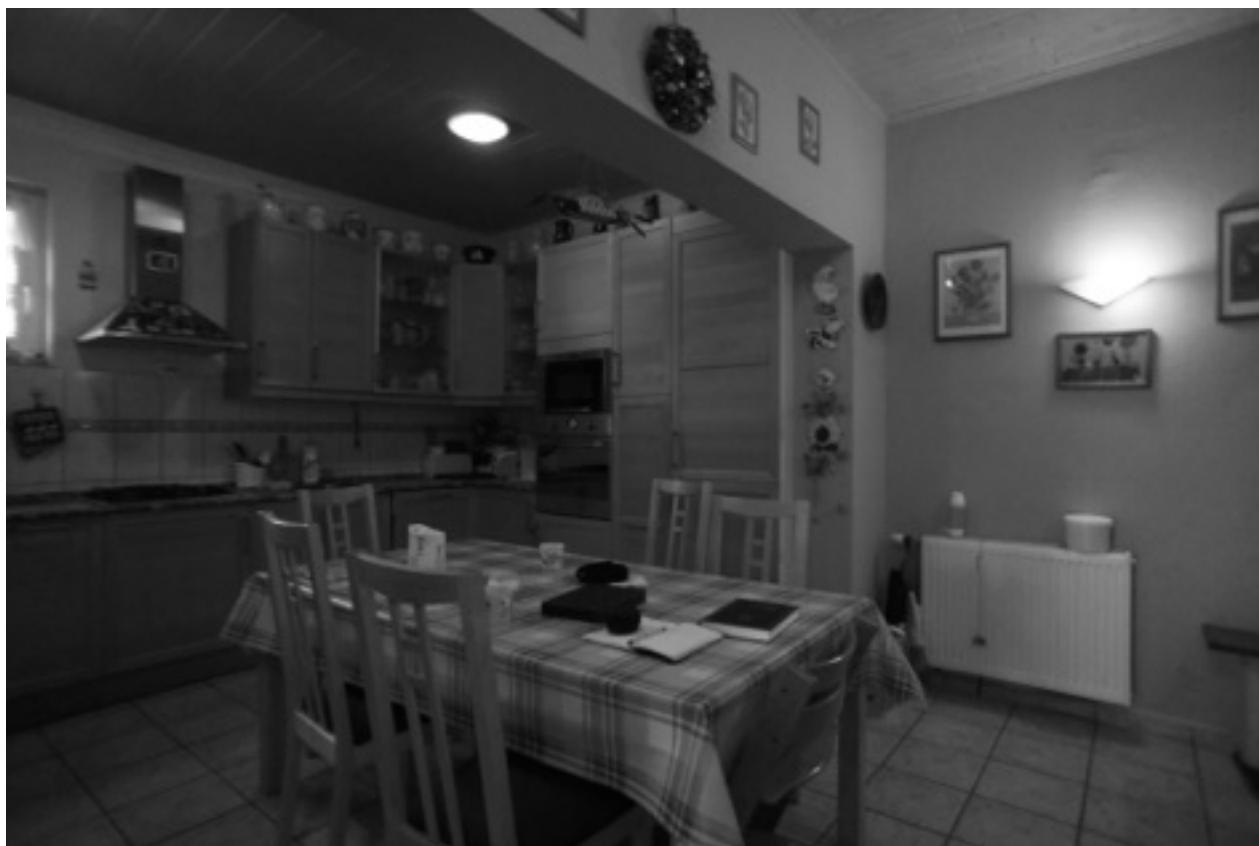
fénykép 3/57
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
előszoba

fénykép 3/58
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
előszoba

fénykép 3/59
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
előszoba-közlekedő-étkező térsor

fénykép 3/60
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
étkező-konyha

fénykép 3/61
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
étkező-konyha kapcsolata a nappalival

fénykép 3/62
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
nappali

fénykép 3/63
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
nappali

fénykép 3/64
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
nappali kapcsolata az étkező-konyhával

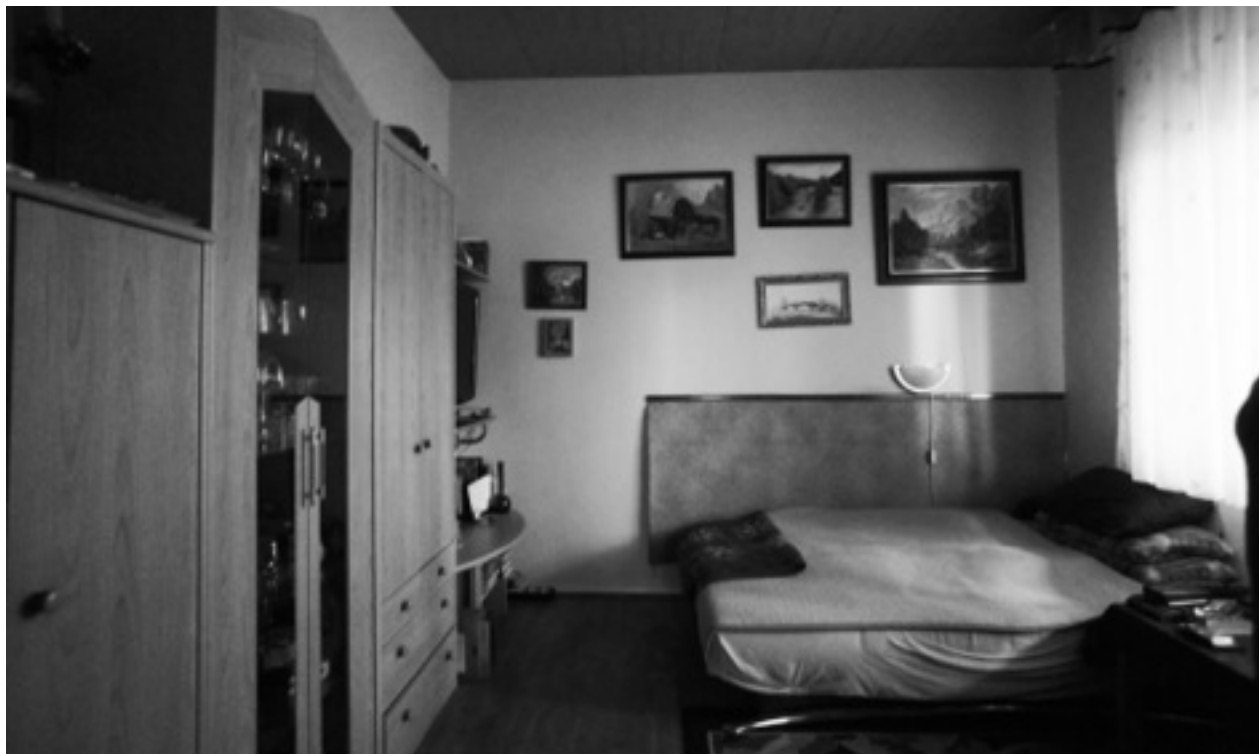
fénykép 3/65
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
étkező-konyha

fénykép 3/66
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
előszoba, hálószobák bejárata

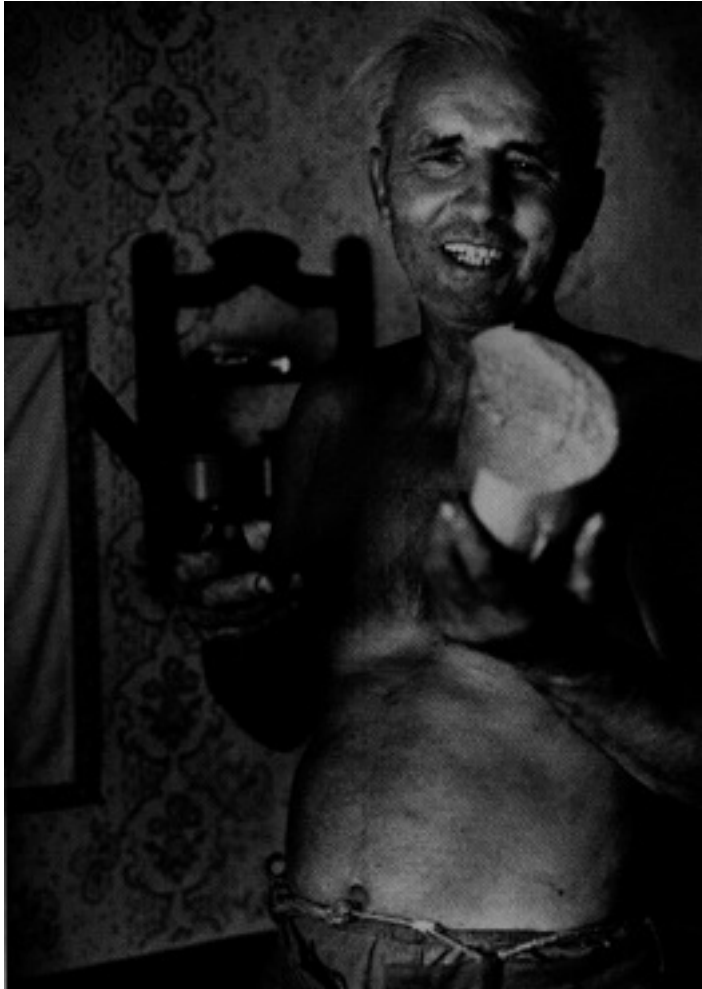

fénykép 3/67
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
szülői háló

fénykép 3/68
készült: Piliscsaba, Tázer ház, 2014. május 19.
háló

6. Képjegyzék

kép 1/1
Skarbit András otthona és kertje, Tiszaeszlár; 1982
fényképet készítette: Korniss Péter
Korniss Péter: A vendégmunkás, Mezőgazdasági
Kiadó, Budapest, 1988. 23.

kép 1/2
A Fővárosi Gázművek munkásszállása,
Budapest, 1982
fényképet készítette: Korniss Péter
Korniss Péter: A vendégmunkás, Mezőgazdasági
Kiadó, Budapest, 1988. 23.

kép 1/3
Skarbit András és felesége, Tiszaeszlár, 1982
fényképet készítette: Korniss Péter
Korniss Péter: A vendégmunkás, Mezőgazdasági
Kiadó, Budapest, 1988. 23.

Man in a Hat

Man in a Suit

kép 2/4
fényképet készítette: Frank Gaudlitz
Frank Gaudlitz: Casa Mare,
kiállításkatalógus, 2008. 39.

Lata Mare - Lata

KarlMarx - P. Petrușcu

kép 2/5
 fényképet készítette: Frank Gaudlitz
 Frank Gaudlitz: Casa Mare,
 kiállításkatalógus, 2008. 44.

High Noon 2008

High Noon 2008

kép 2/6
fényképet készítette: Frank Gaudlitz
Frank Gaudlitz: Casa Mare,
kiállításkatalógus, 2008. 55.

kép 3/7
fényképet készítette: Mika Goodfriend
Mika Goodfriend: Snowbirds, The Fence,
New York, 2013.

kép 3/8
fényképet készítette: Mika Goodfriend
Mika Goodfriend: Snowbirds, The Fence,
New York, 2013.

kép 3/9
fényképet készítette: Mika Goodfriend
Mika Goodfriend: Snowbirds, The Fence,
New York, 2013.

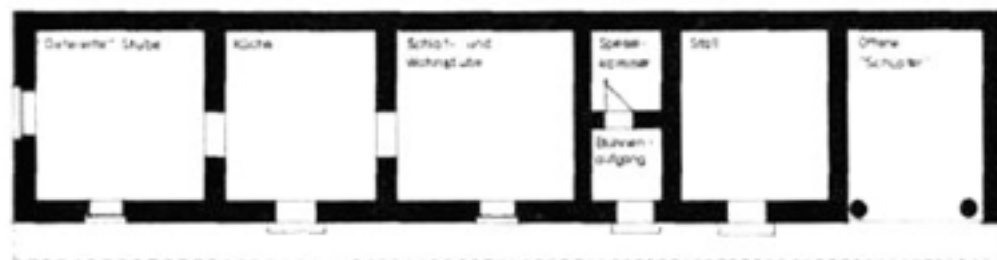

kép 3/10
fényképet készítette: Mika Goodfriend
Mika Goodfriend: Snowbirds, The Fence,
New York, 2013.

Paxian Antal régi parasztháza

kép 4/1 I
Hauck János: Tschawa Piliscsaba.
Piliscsaba. 2001. VII.

Egy német telepesház alaprajza (Paxian Antal háza) (1:200 mérték)

7. Irodalomjegyzék

7.1. Szubjektív dokumentarista fotográfia

Péter Korniss: Attachment 1967-2008, Helikon Publishing House, Budapest, 2008. 288 o.

Korniss Péter: A vendégmunkás, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1988. 152 o.

Pology Magazine - Travel and World Culture. A magazin a foto esszék és az írásos tanulmányok műfaji keretei között dolgoz fel kortárs néprajzi témákat. 2009-ben megszűnt. www.pology.com

Photoethnography.com - A blog témája a vizuális antropológia és a művészeti önkifejezés határait elmosó néprajzi fotográfia. www.photoethnography.com (2014. 01. 18.)

Mika Goodfriend: Snowbirds, The Fence, New York City, 2013 <http://fence.photovillenc.org/f-2013/brooklyn/people/mika-goodfriend/> (2014. 01. 18.)

7.2. Néprajzi fotó

Fogarasi Klára: Színes néprajzi fotók. Autokróm felvételek a Néprajzi Múzeum gyűjteményéből, Néprajzi Múzeum, Budapest, 2004. 120 o. - Kiállítás: Színes néprajzi fotók. Autochrome felvételek a Néprajzi Múzeumban. rendező: Fogarasi Klára - „ (...) A néprajztudomány képviselői közül Gönyey Sándor készített ilyen felvételeket: ő volt az, aki a Néprajzi Múzeum munkatársaként járta az ország falvait az 1930-as években, és sorra fényképezte a jellegzetesnek tartott tájegységek népviseleteit: a palóc, matyó, boldogi, sárközi, kapuvári, kalotaszegi, székely magyarok, és a Kárpát-medencében élő nemzetiségi csoportok: sokacok, horvátok színpompás ünnepi öltözeteit. Mivel ezek a felvételek napjainkig nem voltak sokszorosíthatók, így publikációkban nem találkozhattak velük az érdeklődők, ezért bízunk benne, hogy fokozott figyelem kíséri a két világháború közötti időszak gazdag népművészetének bemutatását." I. o. A kiállítás kapcsolódik a Színes magyar című kiállításhoz, egy jól körülhatárolható gyűjteményegységet kíván bemutatni, felvázolva a színes fotózás néprajzi felhasználása, alkalmazása módjait, lehetőségeit.

Open Anthropology Cooperation - A kortárs néprajzi fotózás objektív és szubjektív módszertanai követőinek egy vitafóruma. <http://openanthcoop.ning.com/group/Photoethnography> (2014. 01. 18.)

Fejős Zoltán (szerk.) Fotó és néprajzi muzeológia, Tabula könyvek 6. Néprajzi Múzeum, Budapest. 2004.

Casa Mare "Frank Gaudlitz fotográfus kilométerek ezreit tette meg Európa keleti – délkeleti régiójában abból a célból, hogy a vele kapcsolatba került helybéli embereket saját otthonukban, legszebb szobájukban, legjobb ruhájukban fényképezhesse le. 2006 és 2008 között, a Casa mare („A nagy tér”) projekt során azokat az európai területeket utazta be, ahol különböző etnikumok élnek együtt. A kiállítást rendezte: Beate Wild."

<http://www.frank-gaudlitz.de> - Frank Gaudlitz saját honlapja, a Casa Mare projekthez hasonló művészeti projektekkkel, ahol a lakókat és a tágabb értelemben vett lakótereket vizsgálja. (2014. 01. 18.)

7.3. Módszertan

Kolossa József DLA: Építészeti jel - Építészet, mint jel. doktori értekezés. Budapest. 2007. 59 o.

Piotr Sztompka: Vizuális szociológia, A fényképezés mint kutatási módszer. Gondolat Kiadó, PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Budapest-Pécs, 2009. 212 o.

Roland Barthes: Világoskamra, Európa, Budapest, 1985.

Susan Sonntag: A fényképezésről, Európa, Budapest, 2007.

7.4. Piliscsaba, svád történelem

Johann Hauck: Pilis-Tschawa. Piliscsaba, 2001. Honkönyv Piliscsaba történetéről és lakóiról, a csabaiakról, különös tekintettel a csabai németekre.

Imme Eberl: Die Donaschwaben. Deutsche Siedlung in Südosteuropa. Innenministerium Baden-Württemberg. 1989.

7.5. Építészet, lakóépülettervezés

Bitó János: Lakóépületek Tervezése. <http://tajvedelem.hu/Tankonyv/Bito/index.html> 2014.05.20.

Kolossa József DLA, Weizkopf András, Mészáros Róbert PhD: Energy-efficient Site-specific Planning. <http://tajvedelem.hu/Tankonyv/ESP/index.html> 2014.05.20.

Meggyesi Tamás: Városépítészeti alaktan. Terc, Budapest. 2009. 312 o.

Meggyesi Tamás: Települési kultúráink. Terc. Budapest. 2008. 70 o.

Istvánfi Gyula: A magyar falu építészeti hagyománya - Istvánfi Gyula műegyetemi professzor röpirata. <http://epiteszforum.hu/a-magyar-falu-epiteszeti-hagyomanya-istvanfi-gyula-muegyetemi-professzor-ropirata> 2014.05.20

Istvánfi Gyula: Őskor - Népi építészet. Terc. Budapest. 2011. 344 o.

Barabás Jenő, Gilyén Nándor: Magyar népi építészet. Mezőgazda Kiadó. Budapest. 2004. 192 o.